

Na priečeli sa uplatnil pomer „zlatého rezu“ vo viacerých plochách. Z uvedeného vidieť jednotnosť kompozície prevádzky a vonkajšej formy tejto architektúry.

Dnes možno povedať, že proporčné systémy môžu byť len určitým pomocným prostriedkom, ktorý prispieva k zjednoteniu kompozície. Môžu byť nositeľom určitej idey jednoty nie ako určujúci prostriedok tvorby, ale v súvislosti s ďalšími princípmi, zákonitostami a zámermi.

b) Mierka

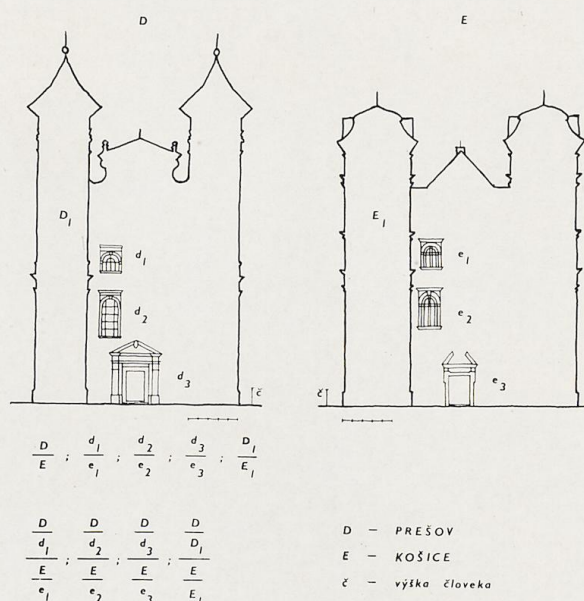
Proporcie veľmi tesne súvisia a prelínajú sa s ďalšou kategóriou architektonickej kompozície a tou je architektonická mierka. Vo všetkých epochách bola významným faktorom, ovplyvňujúcim či už vedome alebo nevedome problematiku tvorivého procesu a jeho výsledkov. Možno ju definovať ako opticko-psychologické pôsobenie rozmerov architektonického diela na človeka, keď pozorovateľ vzťahuje všetky časti stavby na svoje ľudské rozmery (mierka človeka – absolútna), alebo ako úhrn proporčných vzťahov jednotlivých častí stavby k celku, resp. dvoch celkov k sebe navzájom (mierka relatívna). Inými slovami mierka je „ako vonkajší vzťah veľkostí daná nepomenovaným číslom, ktoré je produktom pomeru dvoch veľkostí“¹³ a možno ju vyjadriť matematickou formuláciou:

celok A / časť a ; celok B / časť b = mierka prostej veľkosti; mierkou sa stáva vec, s ktorou zrovnávame tú, ktorej mierku hľadáme.

celok A / časť a — mierka charakteru veľkosti je vzťahom vzťahov; nepotrebuje vedieť celok B / časť b — vždy číselnú hodnotu vzťahu A/a, ale len približne, či je väčší alebo menší než B/b.¹⁴

Dva príklady priečelí kostolov (Prešov, Košice) dokumentujú tieto vzťahy.

Je zrejmé, že pre mierku stavby hrá významnú úlohu nielen mierka celkových rozmerov, ale aj mierka štruktúry, členenia. Čím je menšie, tým sa hmoty a priestor zdajú väčšie a naopak. Vertikalita členenia pôsobí ako drobná mierka v smere horizontálnom a veľká mierka v smere vertikálnom. Pri horizontálnom členení je to

26. Priečelie františkánskeho kostola v Prešove a jezuitskeho kostola v Košiciach (vzťahy mierok celkov a detailov)

naopak. Ukazovateľom architektonickej mierky sú tzv. sprostredkujúce články ako dvere, okná, zábradlia, balustráda, výšky parapetov, ale aj veľkosť kameňov v sokli, výšky stupní schodov alebo iných známych konštrukčných, tektonických a výtvarných prvkov. Ak môžeme pomocou sprostredkujúcich článkov odhadovať veľkosti a vzdialenosti, hovoríme o mierkovej orientácii. Spôsob a charakter členenia a zámerné využitie článkov, ktoré sprostredkujú predstavu o mierke, umožňuje vyvolať dojem mohutnosti alebo drobnosti stavby, nezávisle od jej skutočných rozmerov. Nečlenené stavby nemajú mierku štruktúry.

Umelecké zveličenie alebo zmenšenie je oprávneným a hodnotným vyjadrovacím prostriedkom, ak je zachovaná mierka. Dovoľuje zdôrazniť podstatné a potlačiť vedľajšie prvky kompozície. Stupeň zdôraznenia je ovplyvnený subjektívnym cítením autora. Prehnanie veľkosti mierky netýka sa len nadmerného stupňa samého mierkového rozdielu, ale môže dôjsť aj k nevhodnému spôsobu použitia tohto rozdielu.

V histórii architektúry boli obdobia, keď mierka stavieb sa nevymkla zo zaužívaných noriem,